

9. Слабошпицький М. Ф. Вказана праця. – С. 131.
10. Качанівка. Альбом автографів / [упоряд. С. О. Половнікова]. – К.: Темпора, Майстерня Книги, 2010. – С. 102.
11. В. В. Тарновский Мелочи из жизни Шевченка // Киевская старина. – 1897. – №2. – февраль. – Т. LVI. – С. 32. – (Документы, известия и заметки).
12. Дорошкевич О. Шевченко в приватному листуванні: [Електронний ресурс] / О. Дорошкевич // Записки історично-філологічного відділу УАН. – 1926. – Кн. 7-8. – С. 375. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/shevchenko/doroshk.htm>
13. Письма П. А. Кулиша к Шевченку (1857-1860) // Киевская старина. – 1898. – №2. – февраль. – Т. LX. – С. 232;
14. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: у 12 т. / [ред. М. Г. Жулинський та ін.]. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. "Букварь южнорусский". Записи народної творчості. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 141.
15. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, ф. 506, оп. 1, спр. 26, арк. 244.
16. Листи до Тараса Шевченка / [ред. В. С. Бородін]. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 166
17. Листи Вказана праця. – С. 182–183.
18. Пономарев С. Восем писем Тараса Григорьевича Шевченка к разным лицам / С. Понамарев // Киевская старина. – 1883. – № 2. – февраль. – Т. V. – С. 408.
19. Дорошкевич О. Вказана праця. – С. 377–378.
20. Тарахан-Бережа З. П. Вказана праця. – С. 66.
21. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Ф. 279. – Шифр 248. – 28 арк.
22. Шугуров Н. В. Каталог предметов малорусской старины и редкостей коллекции В. В. Тарновского" (Выпуск I. Шевченко) / Н. В. Шугуров // Киевская старина. – 1893. – № 6. – Т. 41. – июнь. – С. 531–536. – (Библиография).

Klepak A. V. V. Tarnovsky jr. and T. G. Shevchenko: some materials of the history of friendship

This article is the exploration of relationships between two famous figures the cultural and socio-political life of Ukraine XIX century – Tarnovsky Jr. and T. Shevchenko. The proposed research perspective is motivated by the interest in knowing the inner world of two countrymen, whose friendship gave an inspiration for their life and work.

Key words: Tarnovsky's family, T. Shevchenko, historical and cultural heritage, epistolary, the history of relations.

Клепак А. В. Некоторые материалы к истории дружбы В. В. Тарновского-младшего и Т. Г. Шевченко

Статья является разведкой отношений между двумя знаменитыми в культурной и общественно-политической жизни Украины XIX в. деятелями – В. В. Тарновским-младшим и Т. Г. Шевченко. Предложенный ракурс исследования мотивированный интересом к познанию внутреннего мира двух земляков, дружба которых давала им вдохновение для жизни и творчества.

Ключевые слова: семья Тарновских, Т. Г. Шевченко, историко-культурное наследие, эпистолярный, история отношений.

УДК 94(477)

К. М. Недря

БЛАГОДІЙНА ДОПОМОГА ГЛУХОНІМИМ У КАТЕРИНОСЛАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ ТА КНЯЗЬ М.П. УРУСОВ

У статті розглядається організація благодійної соціальної допомоги глухонімих у Катеринославській губернії на прикладі роботи Олександрівського відділу Попечительства імператриці Марії над глухонімими та його голови – князя М.П. Урусова. Автор досліджує питання організації і структури, методи та форми його роботи. Пріоритетом є спроба визначення їх успішності та безпосередньої залежності від джерел фінансування та приватної чи державної благодійних ініціатив.

Ключові слова: глухонімі, попечительство та благодійна допомога, Олександрівськ, Катеринославська губернія, князь М.П. Урусов.

Діюча у Російській імперії система соціальної допомоги, що була заснована на благодійності, постійно розвивалася. Це було обумовлено тим, що службова кар'єра високопосадовців губернського, а тим більше державного рівня, неодмінно була пов'язана з попечительською діяльністю. Це забезпечувалося посередництвом автоматичного набуття певної посади в попечительських організаціях (радах), після вступу на конкретну посаду державної служби. Такий підхід дозволяв центральній владі в значній мірі контролювати сферу попечительства, а також благодійності. Незважаючи на формальний дозвіл утворювати благодійні і попечительські організації приватним особам, вони не отримали широкого розповсюдження. Здебільшого це були організації певних національних та етнічних груп. Їхня ж діяльність перебувала під контролем міністерства внутрішніх справ, губернської влади, охоронного і жандармського управління. Якщо такі організації в своїй діяльності могли розраховувати лише на пожертви, то продержавні організації могли утримуватися казною, а частка пожертв у їхньому фінансуванні подекуди займала далеко не пріоритетні позиції. Більшість попечительських організацій перебували під протекцією представників царської родини і входили до Відомства закладів імператриці Марії Федорівни, що додавало престижу службі по їхній лінії. Однією з категорій нужденних у такій допомозі і були глухонімі.

На теперішньому етапі, як питання благодійності та опіки, так і питання державного контролю над зазначеними сферами є більш ніж актуальними, що пов'язано з розвитком волонтерського руху та зростанням кількості неурядових організацій, а тому і осмислення досвіду минулого є нагальним і необхідним.

Щодо стану розробленості цієї проблеми, то тут важко зробити однозначний висновок. З одного боку, існують розробки, присвячені розвитку благодійності на теренах губернії, чільне місце серед яких посідають роботи А.М. Хоречко, С.М. Нестерцова, Е.М. Баздиревої, В.В. Васильєва, К.Л. Шихова, а з іншого – Олександрівському училищу-хутору для глухонімих, який фактично був базовим закладом з допомоги глухонімих у губернії [1-7]. Специфікою цих двох груп історіографічної бази є те, що вони мають вузьку направленість. Так, перша зосереджена на благодійності дворян, етнічних груп, розвитку благодійності на окремих територіях, а друга – на структурі та системі підготовки училища. Окремо можемо виділити роботу К. Петрової, присвяченої саме благодійній складовій у історії становлення і функціонування закладу [8]. При цьому, осторонь уваги дослідників залишилася проблематика попечительства над закладом і над Олександрівським відділом попечительства государині Імператриці Марії Федорівни над глухонімих з боку посадових осіб. Тому метою статті вважаємо висвітлення саме цього компоненту державної системи соціальної допомоги нужденним на прикладі Катеринославського губернського предводителя дворянства, князя М.П. Урусова.

Микола Петрович Урусов належав до одного з найвпливовіших родів Російської імперії. Народився він 31 березня 1863 року, у родині полковника князя Петра Олександровича Урусова, камергера Двору його Величності. Гарне виховання та блискуча освіта, у купі, безумовно, з походженням, гарантували йому не менш блискучу кар'єру, яка ставала лише питанням часу. Підтвердженням цьому і може слугувати той факт, що саме він став наймолодшим губернатором в історії імперії, а не П.А. Столипін (друг дитинства), як прийнято вважати. З самого початку свого злету, Микола Петрович був пов'язаний з Відомством закладів Імператриці Марії, про що свідчить отримання ним відомчого знаку за сприяння духовній просвіті Сибіру, ще перебуваючи на посаді голови Томського губернського правління (1894 р.). Зі зміною місць своєї служби (Володимир, Гродно, Полтава) не змінними залишалася його служба по лінії вищезазначеного відомства. Продовжувалася вона і з його обранням у 1908 р. предводителем дворянства Катеринославської губернії і, як результат, головуванням у губернському земстві.

За своєю посадою Микола Петрович очолював або входив до управління багатьох установ та організацій пов'язаних своєю діяльністю з попечительством у губернії. Так, він був членом Катеринославського губернського попечительства дитячих притулків відомства закладів Імператриці Марії Федорівни. У сфері його відповідальності перебував дитячий притулок на 100 осіб (50 дівчат та 50 хлопців) з ремісничим відділенням (столярним та слюсарним) та рукодільною майстернею для дівчат [9, с. 236]. Також головував у Катеринославському окружному правлінні імператорського товариства спасіння на водах, яке перебувало під покровительством її імператорської величності Марії Федорівни, проте ключовою його посадою, з огляду на мету нашої розвідки, була посада голови Олександрівського відділу попечительства государині Імператриці Марії Федорівни над глухонімих, який був вражаючою, за власним розмахом, структурою.

Дещо заглибившись в історію питання, маємо відмітити, що на фоні незадовільного стану піклування про глухонімих, 3 травня 1898 року у Петербурзі виникає Попечительство государині імператриці Марії Федорівни над глухонімих, яке очолив Іван Карлович Мердер. "Положение о состоящем под августейшим покровительством их императорских величеств Попечительстве государыни императрицы Марии Федоровны о глухонемых", яким встановлювалися правові основи його діяльності, було затверджено імператором 2 травня 1900 р. Мета діяльності нового відомства визначалася Положенням як: "...попечіння над глухонімих будь-якого віку" [10, с. 2]. Піклування над дорослими глухонімих полягало у створенні майстерень, будинків працелюбності для частково працездатних, богадільні для немічних, працевлаштуванні та ін. Для "малолітніх глухонімих" передбачалося відкриття шкіл, навчальних майстерень, надання допомоги грошима малозабезпеченим родинам, у яких мешкали глухонімі діти. І незабаром попечительство починає відкривати свої відділи в різних містах країни, а також відповідні заклади піклування. За своєю організацією Попечительство було схоже з іншими структурами і закладами Відомства імператриці Марії. Власне Попечительство, як орган управління, складалося з Комітету, Ради при ньому і необмеженої кількості членів. Раду очолював голова Комітету. Положенням передбачалося можливість створення губернських, обласних і міських відділень Попечительства з радами при них. Питання, пов'язані з відкриттям останніх, перебували у компетенції Комітету. Перебування у званні члена Попечительства не давало жодних службових, соціальних чи станових переваг, а, фактично, було лише громадським визнанням заслуг благодійників. Хоча, тим хто займав посади попечителів закладів відомства, останнє надавало чини та мундири Відомства імператриці Марії. Так, попечителі закладів у столицях мали чини VI класу, їхні помічники – VII, а в інших містах, губерніях і повітах – VII та VIII класів.

Засоби Попечительства в основному склалися з сум, що надходили у якості благодійної допомоги, членських внесків, нерегулярних пожертв, засобів отриманих від проведення благодійних заходів, платні за утримання на позаштатних посадах, а також за реалізовані вироби вихованців. Подекуди були прибутки від операцій з нерухомістю. Серед сум, що надходили у розпорядження Попечительства, у Положенні згадувалися і "субсидії, які можуть бути призначені урядом", однак, їхнє виділення не гарантувалося, а лише припускалося [10, с. 3]. Тому, по великому рахунку, пошук засобів для існування і розвитку відділень покладався на Голів попечительств і їхніх Товаришів. Це, у свою чергу, і стало причиною того, що відомство так і не впоралося зі своєю задачею. Як приклад можна привести те, що у 1904 р. його річний дохід склав 150 251 карб., тоді як дохід Попечительства імператриці Марії над сліпими за той же рік був 1 045 624 карб., оскільки останнє отримало один мільйон карбованців, пожертвований Олександром II на благодійність у

пам'ять про свою дружину Марію Олександрівну [11, с. 23, 25]. Романівський комітет, створений 1913 р., отримав таку ж суму від Миколи II. Виділити такі засоби з казни чи власних коштів на потреби глухонімих, імператор не порадив за потрібне [11, с. 25].

Повертаючись до Олександрівського відділу Попечительства, слід відмітити, що базовим закладом (і найбільшим подібним в імперії) було училище-хутір, відкрите ще у 1903 році тодішнім міським головою Олександрівська – Ф.Ф. Мовчановським. Подібного роду заклади стояли окремо в системі попечительства. В них глухонімі діти селян могли, не відриваючись від свого середовища, отримувати правильну освіту та виховання [12, арк. Ззв.]. Олександрівське ж училище виділялося з-поміж інших як організацією, так і системою навчання, спрямованою на підготовку вихованців до подальшого трудового життя [7, с. 107].

У системі закладів Олександрівського училища-хутора були дитячий садок, у який приймалися діти у віці 5-6 років для підготовки до шкільного навчання (був розрахований на одночасне перебування до 30 дітей), школа для глухих (викладалися усна мова, граматики, арифметика, малювання і креслення, ремесла), школа для відсталих дітей, школа - санаторій у Євпаторії для дітей зі слабким здоров'ям. При Євпаторійській школі було збудовано лікарню та баню [13, с. 252]. Також існували гуртожиток, церква, шкільний музей, пекарня та окремих водогін [14, с. 1 – 4].

У комплекс навчальних закладів входили різні виробничі об'єкти: завод сільськогосподарських машин для випускників училища, які не мали зв'язку з сільським господарством, типографія [7, с. 107–108]. Причому, на останні було закуплено обладнання за останнім словом тогочасної техніки, а до заводу (був розрахований на 500 робітників) вела залізнична гілка. Саме їх Ф.Ф. Мовчановський розглядав як запоруку фінансової незалежності і успіху закладу та його вихованців у майбутньому. Слід зауважити, що при такому динамічному розвитку, початковий капітал попечительства складав лише 311 карб. 40 коп. Невдовзі Ф.Ф. Мовчановський своєю кипучою діяльністю досяг того, що почали надходити субсидії та пожертви від земств, міст, сільських громад та приватних осіб. Також певною фінансовою підтримкою закладу були членські внески попечительства, платня за вихованців, а потім вже і прибутки від господарської діяльності.

У 1911 році, піклуючись про професійне виховання випускників для можливого самозабезпечення ними у подальшому житті, у рамках комплексу було відкрито низку майстерень. Для хлопців – кузня, столярня, корзиночна, сапожна та портняжна, а для дівчат – рукодільні класи [15, с. 266].

У перші роки перебування у навчальному закладі хлопці під керівництвом майстрів починали відразу працювати в столярній, палатурній та шевській майстернях, проте це не давало бажаних результатів. Тому восени 1909 р. відкрився гарно облаштований клас ручної праці. З того часу найменші хлопчики плели сумки із шпагату, виготовляли кошики із стружки, займалися випилюванням та іншими нескладними роботами. А вихованці середніх та старших класів ходили на заняття в клас ручної праці, де під керівництвом досвідчених педагогів згідно зі спеціально розробленою програмою ознайомилися з використанням різних інструментів та оволодівали навичками роботи з ними. Ці заняття були підготовчим етапом перед навчанням конкретних ремесел у спеціальних майстернях, якому особлива увага приділялася протягом трьох останніх років перебування в школі.

Дівчата в цей час займалися рукоділлям, причому тут також ставили за мету сформувати вміння, завдяки яким у майбутньому можна мати певний заробіток. Учениці вчилися шити, вишивати, лагодити одяг, плести на спицях, крючком, а також на в'язальних машинах. Особлива увага приділялася вмінню кроїти. Спочатку викрійки робилися з паперу в натуральну величину, а потім дівчата креслили їх у зменшеному розмірі у своїх спеціальних зошитах. Таким чином у кожної учениці створювався власний альбом, яким можна було користуватися в подальшому житті. Дівчат з інтелегентних сімей вчили робити жіночі капелюшки. Частина дитячих виробів (сумки, капелюшки та ін.) йшла на продаж, швейний клас забезпечував одягом вихованців школи-хутора.

Для розвитку сільського господарства, садівництва та огородництва училищу було відведено 120 гектарів землі та навіть облаштовано досвідні метеорологічну і біологічну станції [14, с. 1 – 4]. До училища переважно приймалися діти з селянських родин (до 80%) [13, с. 253]. Батьки дітей при вступі до училища давали підписку, що діти перебуватимуть в ньому протягом восьми років без відпусток. З ранніх років вихованці брали участь у господарських роботах та провадили самообслуговування. Це було не лише училище, а і сільське господарство, яке теж велось силами учнів. Вся організація життя та діяльності в училищі була орієнтована на виховання майбутніх селян, але з належним рівнем загальних та спеціальних знань [7, с. 107–108]. Станом на грудень 1913 р. в училищі виховувалися 156 дітей [15, с. 266].

Якщо на початку свого існування училище хоча б якось підтримувалося з боку Попечительства над глухонімими, то у зв'язку з Російсько-Японською війною, а також внутрішньополітичною кризою, підтримка фактично втрачається і у нього починають виникати фінансові проблеми. Зі своїм обранням М.П. Урусов починає приділяти увагу і відділу Попечіння, хоча ключова роль у ньому все ж продовжує належати Ф.Ф. Мовчановському, який був його Товаришем. І як приватна особа, і як очільник губернського земства, Микола Петрович починає сприяти виділенню субсидій для відділу, які, у першу чергу, були спрямовані на підтримку комплексу училища. Окрім того, послуговуючись власними зв'язками, М.П. Урусов залучає до складу ради Олександрівського відділу впливових сановників, серед яких виділяються П.А. Столипін, О.Б. Нейдгарт (член Державної ради, гофмейстер двору), єпископ Катеринославський та Таганрогський Сімеон, Єпископ Таврійський та Сімферопольський Алексій [16]. Останні робили особисті внески на благо відділу, а також сприяли поліпшенню матеріально-фінансового стану. П.А. Столипін взагалі вбачав майбутнє розвитку сільського господарства саме за такими комплексами. Було залучене до підтримки відділу і родинне оточення М.П. Урусова. Окремо можемо зазначити, що Микола Петрович швидше за все

мав і певний особистий інтерес до роботи училища, оскільки сам захоплювався сільським господарством і тваринництвом, маючи одне з найбільш прогресивних господарств півдня імперії.

В 1913 році у закладу знову загострюються фінансові проблеми. На 1913 р. асигнування земств і міст Катеринославської губернії на утримання училища склали 6824 руб. (включаючи 2000 руб. – від губернського земського зібрання). Іншим джерелом доходів для утримання вихованців були стипендії. Їх надавалося 101, а розмір коливався від 150 до 300 руб. на вихованця в рік, у той час як витрати на утримання одного складали понад 300 руб. [15, с. 266]. Ці кошти не покривали навіть третини витрат з розвитку та забезпечення життєдіяльності училища, тому проводилися різноманітні лотереї-алегрії та бралися займи. У 1913 р., у зв'язку з погіршенням економічної ситуації в країні, училище було змушене припинити власну комерційну діяльність, а для розрахунку по займах – продати сад, город, поля та машинобудівний завод [7, с. 107–108]. У лютому 1913 року було значно скорочена зарплатня учительському складу та взагалі ліквідована посада директора закладу. Але навіть незважаючи на це, прибуток закладу за 1913 р. склав 43 430 руб., а видатки – 46 305 руб., тобто дефіцит становив 2785 руб. Цього ж року було розпочато ремонт головної будівлі, гуртожитку та бані, що надзвичайно ускладнило фінансові справи закладу, які були ще більше погіршені продажем заводу та втратою доступу до електроенергії, що змусило будувати власну електростанцію. В цих умовах керівництво закладу та відділу звернулося по допомогу до Катеринославського земства, яким було виділено 3500 руб. на проведення відповідних робіт [15, с. 266–267]

На той час М.П. Урусов вже пішов з посади голови відділу, що було пов'язано з його обранням до Сенату імперії та роботою щодо ключового напрямку благодійної і попечительської роботи для нього – Товариства Червоного хреста. Проте він залишався почесним членом ради відділу, продовжуючи надавати йому посильну допомогу [16]. Однак, з початком Першої світової війни та через економічні і внутрішньополітичні причини з нею пов'язані, саме училище практично припиняє існування.

Підсумовуючи викладене вище, можемо зазначити, що діяльність як Олександрівського відділу, так і Попечительства імператриці Марії над глухоніми зокрема, є свідченням того, що благодійність не могла служити надійним засобом забезпечення соціальної допомоги, навіть якщо ця благодійність протегувала імператорська родина. Багато чого залежало від суб'єктивних зацікавлень імператора та членів його родини, від приватної ініціативи та авторитету очільників відповідних попечительств, відомств і закладів попечіння. Історія Олександрівського відділу показує, що якщо в окремих випадках на місцевому рівні соціальна допомога і могла здійснюватися на благодійній основі, на прикладі М.П. Урусова та Ф.Ф. Мовчановського, то успішно вирішувати загальнодержавні завдання у цій сфері було не можливо без потужної і системної державної підтримки. У той же час, цей приклад ілюструє значення громадської і приватної благодійної ініціативи, за рахунок якої діяв відділ, потенціал благодійності, який можливо і потрібно використовувати спільно з державою для вирішення соціальних завдань, навіть у такій складній і спеціалізованій сфері, як попечіння над глухоніми.

Джерела та література

1. Хоречко А. М. Благодійницька діяльність дворян Катеринославської губернії на початку ХХ ст. / А. М. Хоречко // Грані. – 2013. – № 5 (97). – С. 45–47.
2. Нестерцова С. М. Благодійність у Донбасі та її роль у суспільно-культурному житті на межі ХІХ – ХХ ст. / С.М. Нестерцова // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 297–302.
3. Баздирева Е. М. Роль приватної ініціативи жіноцтва у справі суспільного виховання дітей (за матеріалами Катеринославської губернії початку ХХ ст.) / Е. М. Баздирева // Грані. – 2010. – № 4 (72). – С. 9–13.
4. Васильєв В. В. Посібник з історії соціальної роботи на Катеринославщині / В. В. Васильєв. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2007. – 100 с.
5. Шихов К. Л. Земська добродійність на Катеринославщині 1866–1913 рр. (комп'ютерні технології обробки та аналізу джерел) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.06 —Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни // К. Л. Шихов. – Дніпропетровськ, 2003. – 16 с.
6. Антонєць Н. Б. Добродійність в історичній ретроспективі (Олександрівська школа-хутір глухонімих) / Н. Б. Антонєць // Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2011. - Вип. 8. - С. 8-14.
7. Шевченко В.М. Ремісничя підготовка вихованців Олександрівського училища-хутора для глухонімих дітей / В.М. Шевченко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції “Педагогические чтения – 2004”, “Актуальные проблемы теории и практики специальной психологии” – Херсон.:Изд-во ХГУ, 2004 – с. 107 – 108
8. Петрова К.А. Благодійництво у діяльності училища-хутора глухонімих у м. Олександрівську Катеринославської губернії на початку ХХ століття / К.А. Петрова // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки: Науковий щорічник. – Д.: Національний гірничий університет, 2011. – Вип. 8. – с. 202 – 210.
9. Приднепровье: Календарь-ежегодник. на 1910 г. – Екатеринослав: Типография М.С.Копылова, 1909.– 388 с.
10. Положение о состоящем под августейшим покровительством их императорских величеств Попечительстве государыни императрицы Марии Федоровны о глухонемых. – Саратов: Типография губернского правления, 1909. – 110 с.
11. Ведомство учреждений императрицы Марии // Благотворительность в России. – СПб., 1907. – Т. 1.
12. ДАЗО. – Ф. 56. – Оп. 1. – Спр. 285: Краткий очерк о городском училище-хуторе глухонемых в г. Александровске Екатеринославской губ. За 1903 – 1910 гг. – 15 арк.
13. Приложения к постановлению Екатеринославского губернского земского собрания 44-й очередной 1909 г. сессии. – Екатеринослав: Типография губернского земства, 1910. – 2137 с.
14. Учреждения Александровского отдела попечительства государыни императрицы Марии Федоровны о глухонемых / сост. Н. Лаговский. – Александровск, 1910. Проект Устава училища. – 110 с.
15. Журналы Екатеринославского губернского земского собрания 48-й очередной сессии 1913 г. с приложениями – Екатеринослав: Типография губернского земства, 1914. – LXIII, 1847 с.
16. ЦДАКФФД СПб. – Учреждения Александровского Отдела Попечительства о глухонемых. – П. 247.

Nedrya K. M. Charitable assistance to deaf-mute people in Katerinoslav province and prince N.P. Urusov
The article tells about the organization of the charitable social assistance to deaf-mute men in Ekaterinoslav province on the example of Alexander's welfare department of Patronage of empress Maria for a deaf-mute men and its chairman - prince M.P. Urusov. The author explores the questions of organization and structure, methods and forms of its work. The priority is to try to determine their success and close depending on the sources of funding and private or public charitable initiatives.

Key words: deaf-mute men, care and charitable assistance, Alexandrovsk, Ekaterinoslav province, prince N.P. Urusov.

Недря К. М. Благотворительная помощь глухонемым в Екатеринославской губернии и князь Н.П. Урусов

В статье рассматривается организация благотворительной социальной помощи глухонемым в Екатеринославской губернии на примере работы Александровского отдела попечительства императрицы Марии над глухонемыми и его председателя - князя М.П. Урусова. Автор исследует вопросы организации и структуры, методы и формы его работы. Приоритетом является попытка определения их успешности и непосредственной зависимости от источников финансирования и частной либо государственной благотворительных инициатив.

Ключевые слова: глухонемые, попечительство и благотворительная помощь, Александровск, Екатеринославская губерния, князь Н.П. Урусов.

УДК 930.2:316.663-055.1/2:347.214.2(477.63)“18/19”

О. Г. Бублик

ГЕНДЕРНІ РОЛІ У СПРАВІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ НЕРУХОМІСТЮ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. (НА ПРИКЛАДІ МІСТ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ)

Розглянуто систему володіння-розпорядження нерухомістю подружжям. Звернено увагу на специфіку отримання майна сімейної пари разом та кожного з них окремо (до вступу у шлюб та під час його). Прослідковано причини купівлі та продажу нерухомості одним із подружжя та разом. Проаналізовано властивості застосування довіреності з боку чоловіка по відношенню до його дружини і навпаки. Закцентовано увагу на випадках взяття позики у майнових відносинах. Особлива увага приділена розподілу гендерних обов'язків під час їх обоїльного володіння та розпорядженням забудовою. Досліджено втручання одного з подружжя у справи розпорядження об'єктами іншого.

Ключові слова: гендерні ролі, нерухомість, Катеринославщина

Канонічне уявлення про жінку ХІХ ст. змальовує портрет слабкої, безініціативної та віддаленої особи від сфери бізнесу. Не виняток у цих судженнях є теза про володіння та розпорядження нерухомістю. Безумовно, що головну роль у справах, пов'язаних з нерухомістю відігравали чоловіки. Але й жінка мала право успадкувати нерухомість. Однак, такий спрощений розподіл гендерних ролей, на перший погляд, є більш партикулярним.

Метою даної роботи є визначити гендерні ролі у володінні нерухомістю, прослідкувати обмін ролями на етапах життєдіяльності та проаналізувати причину зарахування тих чи інших обов'язків для кожного з гендерів. Завданням дослідження було виявити можливість маніпулювання нерухомістю, не порушуючи питання законодавства. Тому законодавчий аспект не розкрито у роботі.

Гендерні дослідження тільки-но почали набувати популярності серед українських науковців. Західноєвропейські дослідники розглядають гендер щонайменш півстоліття, однак, нерухомість і, тим паче, розпорядження нею залишається поза увагою. Краєзнавчі доробки зацентовують увагу лише на праві володіння нерухомістю та процесі зміни її власника. До того ж, участь жінки у цій сфері досі не мало розвитку¹.

Наявність нерухомості надає власнику здійснювати дві важливі правоздатності – володіти та розпоряджатися нею. Початковий щабель у правоздатності нерухомістю є володіння. Володіння нерухомістю набуває чинності у двох випадках – купівлі та спадку, з яких переважає другий. Безумовно, першість у спадку з нерухомості посідали чоловіки. Однак, у справі з продажу нерухомості спостерігаємо

¹ Hurricane A. *Ethnicity, Gender, and the Sociology of Disasters* / Andrew Hurricane. – London: Routledge, 1997. – 304 p.; Spain D. *Gendered Spaces* / D. Spain. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1992.; Hanson S., Pratt G. *Gender, Work, and Space* / Susan Hanson, Geraldine Pratt – London: Routledge, 1995.; Deutsch S. *Women and the City: Gender, Power, and Space in Boston, 1870 – 1940* / Sarah Deutsch. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 400 p. ; Gottdiener M. *Key concepts in urban studies* / Mark Gottdiner, Leslie Budd. – London: SAGE Publications Ltd, 2005. – 201 p.; Яруцкий Л. *Мариупольская старина* / Лев Яруцкий. – М.: “Советский писатель», 1991. – 432 с.; *Нариси з історії Нікопольського району (від найдівніших часів до початку ХХ століття)*. – Київ – Нікополь – Запоріжжя: Тандем-У, 2002. – 399 с.; *Дніпропетровськ: віхи історії* / Під ред. А.Г.Болебруха. – Дніпропетровськ: Грані, 2001. – 256 с; *Сисоєва Г. Павлоград 1784 – 2009* / Галина Сисоєва, Сергій Дзюба, Наталя Похиленко. – 2009.